

Nacionālās enciklopēdijas būtība un tapšanas gaita

Latvijas Zinātņu akadēmijas Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas
organizētā ekspertu konsīlija

slēdziens

Konsīlijs notika 2016. gada 10. maijā Latvijas Nacionālās bibliotēkas telpās.

Konsīlijā bija aicināti piedalīties Latvijas Nacionālās bibliotēkas pārstāvji, Nacionālās enciklopēdijas veidotāji, LZA un Latvijas zinātnisko institūciju un augstskolu pārstāvji, LR Izglītības un zinātnes ministrijas, LR Kultūras ministrijas, Valsts valodas centra, Valsts valodas komisijas, LZA Terminoloģijas komisijas pārstāvji un citi.

Konsīlija mērķis bija saprast Nacionālās enciklopēdijas (NE) ieceri, enciklopēdijas veidošanas gaitu, kvalitātes kritērijus un nodrošināšanas mehānismu, sagaidāmos rezultātus un to atbilstību Latvijas sabiedrības interesēm.

Konsīlijā piedalījās eksperti: NE ilustrāciju redakcijas kolēģijas loceklis mākslinieks *Valdis Villerušs*, Latvijas Republikas Kultūras ministrijas Kultūrpolitikas departamenta direktore *Jolanta Treile*, Latviešu valodas aģentūras Valodas attīstības daļas vadītāja *Inita Vītola*, Valsts valodas centra Terminoloģijas un metodikas nodaļas vadītājs *Kārlis Bitenieks*, LZA Terminoloģijas komisijas vadītājs *Māris Baltiņš*, Latvijas Universitātes (LU) Latviešu valodas institūta direktore *Ilga Jansone*, LU Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieks *Igors Gubenko*, LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Pedagoģijas nodaļas vadītāja *Rudīte Andersone*, Latvijas Mākslas akadēmijas Mākslas vēstures institūta vadošā pētniece *Daina Lāce*, Rīgas Tehniskās universitātes Arhitektūras vēstures un teorijas katedras vadītājs *Jānis Krastiņš*, Daugavpils Universitātes Zinātņu daļas vadītājs *Edmunds Tamanis*, Latvijas Jauno zinātnieku apvienības valdes loceklis *Guntars Kitenbergs*, Latvijas Arhitektu savienības pārstāve, arhitekte *Velta Holcmane*, LZA īstenais loceklis *Saulvedis Cimermanis*.

Konsīlijā vēl piedalījās: Latvijas Nacionālās bibliotēkas (LNB) direktors *Andris Vilks*, NE galvenais redaktors *Valters Ščerbinskis*, NE galvenā redaktora vietniece *Astrīda Iltne*, NE redaktore *Santa Jērāne*, LNB redaktore *Ilze Foge*, LNB redaktore *Ieva Heimane*, LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta Teātra, mūzikas un kino mākslas nodaļas vadītājs *Arnolds Klotiņš*, LZA Goda doktors *Leo Dribins*, LZA Goda loceklis *Gunārs Krollis*.

Konsīliju vadīja akad. R. Karnīte. Viņa vērsa uzmanību, ka nacionālā enciklopēdija, kas tiek gatavota Latvijā, ir iecerēta kā pasaules līmeņa izziņas avots latviešu valodā.

Konsīlijā bija paredzēts analizēt šādus jautājumus:

- 1) NE veidošanas mērķi un uzdevumi;
- 2) NE saturs, iekļāvums un publicējumu kvalitātes nodrošināšanas mehānisms;

3) NE tehniskais risinājums.

Konsīliju ar ievadvārdiem uzrunāja Latvijas Nacionālās bibliotēkas direktors Andris Vilks. NE galvenais redaktors Valters Ščerbinskis pastāstīja par paveikto.

Īss pārskats par Latvijas Nacionālās enciklopēdijas (NE) ideju un saturu

Latvijas Nacionālās bibliotēkas direktors A. Vilks pastāstīja, ka Nacionālās enciklopēdijas rašanās priekšvēsture ir skarba. Pēc 1991. gada Latvijas enciklopēdijas redakciju denacionalizēja. Bija paredzēts, ka redakciju enciklopēdijas sagatavošanai sadalīs valsts apgādos, bet enciklopēdiju jāizdod privātās organizācijās. Šī ideja iestrēga Izglītības un zinātnes ministrijā. No iepriekšējās enciklopēdijas redakcijas gandrīz viss gāja zudībā.

Otrais etaps īstenojās 2006. – 2007. gadā, kad uzņēmums “Diena” bija saņēmis piedāvājumu izdot latviskotu Zviedrijas Nacionālo enciklopēdiju, un radās doma, ka no tās varētu atvasināt Latvijas Nacionālo enciklopēdiju. Tika izveidota darba grupa. Arī šī ideja noslāpa Izglītības un zinātnes ministrijā. Trešais mēģinājums sākās kultūras ministres Žanetes Jaunzemes-Grendes laikā. Tika veiktas sarunas, kurās piedalījās arī LZA prezidents Ojārs Spārītis, viceprezidents Tālavis Jundzis un Senāta priekšsēdētājs Jānis Stradiņš. Sarunās tika apspriesta enciklopēdijas veidošana, iespējams, LZA paspārnē. Sarunās piedalījās arī pieredzējuši redaktore Ieva Jansone. Atkal tika izveidota darba grupa, tā satikās vairākas reizes. Tomēr galu galā atbildību par Nacionālās enciklopēdijas veidošanu uzņēmās Latvijas Nacionālā bibliotēka. Darbam tika piešķirts finansējums līdz 2018. gadam. Pašlaik Nacionālā bibliotēka nodrošina enciklopēdijas veidotājiem ne tikai infrastruktūru, bet arī piekļuvi informācijas resursiem.

A. Vilks uzsvēra, ka enciklopēdijas veidošanas darbs ir jāturpina nepārtraukti, tāpēc finansējuma pieejamība pēc 2018. gada ir satraucošs jautājums. Lai nodrošinātu, ka finansējums netiek pārtraukts, Nacionālās enciklopēdijas vieta un tiesības ir jānostiprina speciālā Nacionālās enciklopēdijas likumā. Šādu ideju savulaik ir paudis akadēmiķis Jānis Stradiņš. Šāds likums līdz šim nav pieņemts, ir tikai norma likumā par Latvijas Nacionālo bibliotēku, kas nosaka, ka LNB atbild par Nacionālās enciklopēdijas veidošanu.

NE galvenais redaktors Valters Ščerbinskis pastāstīja par NE izveidošanas mērķi. NE izveidošana balstās divos būtiskos apsvērumos: pirmkārt, tas ir universāls informācijas resurss latviešu valodā, otrkārt, tas ir uzticams, zinātnieku sagatavots informācijas resurss. NE pamatvērtības būs nacionālās valodas bāze un augsta ticamība.

Galvenais redaktors savā ziņojumā norādīja, ka enciklopēdijas mērķis ir zināšanu koncentrēšana, sistematizēšana un pieejamības nodrošināšana latviešu radītu zināšanu kopumā latviešu valodā. Tikai universāla enciklopēdija ļauj personām, kurām vienīgā valoda ir latviešu, iegūt zināšanas par pasaules pamatproblēmām, neizmantojot citu valodu starpniecību. Galvenais redaktors uzsvēra arī, ka akadēmiskais aspekts, konkrēto autoru atbildība un konsekventa metodoloģiska pieeja nodrošina

enciklopēdijas kvalitāti un līdz ar to ticamību. Un visbeidzot - universāla enciklopēdija tieši un bez starpniekiem veicina zinātnes un terminoloģijas attīstību, kā arī ir uzskatāms un pārlicinošs paveiktā rādītājs. Enciklopēdija parāda, ko nācija spēj.

Paredzēts, ka NE veidos Latvijas zinātnieki – lēnām, bet pamatīgi. Enciklopēdijas veidotājiem nav izteiktas nekādas prasības pēc apjoma, taču ir nepārprotami norādīts, ka saturam jābūt kvalitatīvam.

Enciklopēdijas veidošanas pamatprincipi:

- universiālisms (klasiskās enciklopēdijas pieeja);
- nozīmīgs Letonikas īpatsvars sniegtajā informācijā;
- virtuālā vide; plāni par drukātu enciklopēdiju (tuvākajā laikā paredzēts tikai Latvijas sējums).

Līdz šim paveiktais:

- galvenajos vilcienos izveidota virtuālās enciklopēdijas metodika;
- izveidotas zinātņu nozaru hierarhijas,
- uzrakstīti un izredīgēti ap 200 šķirklju,
- ap 100 šķirklju sagatavoti dažādās stadijās.

V. Šcerbinskis skaidroja, ka pagaidām uzsvars likts uz lielajiem konceptuālajiem rakstiem (apjoms 15 000 līdz 25 000 zīmēm ar atstarpēm) un pasaules mērogu. Darbā iesaistīti vairāki simti dažādu nozaru speciālistu.

NE ir iedibinātas vairākas struktūrvienības, kas rūpējas par NE **sagatavošanu**: NE Padome (31 amatpersona, padomi vada kultūras ministre, darbojas augstskolu rektori, muzeju, arhīvu un citu iestāžu vadītāji), NE Nozaru redakcijas kolēģija (55 dažādu jomu speciālisti, kuri nodrošina saikni ar attiecīgo nozari un eksperta padomu) un NE Ilustrāciju redakcijas kolēģija (16 dažādu veidu ilustrāciju speciālisti, ilustratīvā materiāla glabātuvju vadītāji). Enciklopēdijas tehniskais risinājums tiek veidots, sadarbojoties ar šīs jomas speciālistiem ārpus redakcijas.

Pirms sava viedokļa izteikšanas, eksperti uzdeva vairākus skaidrojošus jautājumus un saņēma atbildes:

- 1) Kāds ir sadalījums starp Latvijai veltīto un vispārīgo enciklopēdijas daļu? Cik liels būs Letonikas īpatsvars visā enciklopēdijā (A. Klotiņš)? Šie jautājumi izskanēja visā konsīlija laikā, V. Šcerbinska atbilde – NE sagatavošanu sāks ar lielajiem konceptuālajiem šķirkljiem, Latvijas sadaļā teoriju nebūs jāatkārto. Latvijai un Letonikai būs atvēlēta pienācīga daļa. Šobrīd nav iespējams pateikt precīzu sadalījumu un tas arī praktiski ir ļoti sarežģīti nosakāms;
- 2) Vai ir pieejami Latvijas enciklopēdiskās vārdnīcas (t. s. Apiņa enciklopēdijas) materiāli (V. Holcmane). A. Vilks paskaidroja, ka tas ir privāts īpašums, nav pieejams. V. Šcerbinskis paskaidroja, ka šie materiāli nodoti letonika.lv rīcībā. Pēteris Apinis neveidoja enciklopēdiju virtuālai videi, līdz ar to metodika šķirklju veidošanā, to apjoms ievērojami atšķiras. Pārņemt esošo un domāt kā to pārveidot

ir ievērojami grūtāk nekā veidot no jauna, tāpēc redakcija izlēma sākt rakstu veidošanu pilnībā no jauna.

- 3) Kā un vai notiks teksta un ilustrāciju redkolēģiju sadarbība (D. Lāce)? V. Ščerbinskis paskaidro, ka teksts ir primārais, bet arī ilustrācijas, piem., reprodukcijas, ir ļoti svarīgas. Sadarbība notiks konkrētu šķirķļu līmenī. A. Vilks piebilda, ka enciklopēdijas veidotāji meklē jaunas vizuāli interesantas ilustrācijas, lai izvairītos no daudzkārt publicētajiem un pārpublicētajiem attēliem.
- 4) Kāda būs saistība ar citiem enciklopēdiskiem izdevumiem un pieejamība tiem (J. Krastiņš)? V. Ščerbinskis atbild, ka tehnisku ierobežojumu uz saitēm nav. Būs atvērtas dažas saites uz svarīgākajiem enciklopēdiskajiem izdevumiem, kuros atrodama papildinoša informācija (saite uz Vikipēdiju nebūs).
- 5) Ko nozīmē – atšķirības metodikā, kā tās izpaudīsies (G. Kitenbergs)? V. Ščerbinskis atbild, ka virtuālā enciklopēdija joprojām ir enciklopēdija, tāpēc ir nepieciešami metodiski norādījumi, ar kuru palīdzību tiek veidoti šķirķļi. Tajā pašā laikā virtuālās enciklopēdijas metodikā ir diezgan būtiski atšķirīgi elementi, ja salīdzina ar drukāto enciklopēdiju.

Konsīlija slēdziens

NE satura un formas atbilstība Latvijas sabiedrības vajadzībām

NE galvenā redaktora sniegtā informācija

Ir paredzēts, ka NE pamatelements būs latviešu valodā izdota vispārīga (universāla) satura enciklopēdija virtuālajā vidē, un tā tiek gatavota vispirms. Gatavojoties Latvijas valsts simtgadei, tiks izdots arī drukāts enciklopēdisks izdevums par Latviju, kas būs gan faktoloģiski bagāts, gan arī poligrāfiski augstvērtīgs izdevums. No šī izdevuma informācija par Latviju nonāks arī virtuālajā vidē.

Virtuālās un drukātās enciklopēdijas izdošanas tehnoloģijas atšķiras. Virtuālās enciklopēdijas metodika galvenajos vilcienos ir sagatavota, tāpēc pašlaik tiek risināti Latvijas sējuma satura uzbūves (tematiskais sadalījums) un metodikas jautājumi (tipveida shēmas, rakstu apjomi).

Saturs virtuālajā vidē var būt mainīgs un tas ir attīstāms: papildināms un atjaunināms. Enciklopēdijas struktūras pamatelementi ir zinātņu nozares. Līdz šim NE saturā ir iekļautas 55 nozares (NE Nozaru redakcijas kolēģija ir 55 atbildīgie).

Katras nozares satura veidošanās lielākā atbildība ir Nozaru redakcijas kolēģijas loceklim, kurš uzņēmie atbildību par konkrētās nozares sadaļas pārraudzīšanu. Šis speciālists ir enciklopēdijas redakcijas saite ar nozari. Bez Nozaru redakcijas kolēģijas locekļiem NE redakcijai būtu neiespējami sazināties ar zinātniekiem. Šobrīd izveidotā sistēma ļauj salīdzinoši veiksmīgi atrast autorus, gan arī vadīt kvalitātes pārraudzības procesu. Nereti Nozaru redkolēģijas locekļi veido nozares darba grupu, kurā ietilpst atzīti nozares speciālisti un sagatavotā informācija tiek kolektīvi apspriesta un koriģēta. Nozaru redkolēģijas loceklis atbild par konkrētās nozares šķirķļu satura izvēli, tostarp, izvēlas personības, par kurām sniegt informāciju, attēlus

un citus šķirkļa lapas atribūtus. Rakstu sagatavotājiem tiek piedāvāta tipveida shēma katrai rakstu kategorijai. Rakstu apjoms ir noteikts.

Galvenais redaktors skaidroja enciklopēdijas **tehnisko risinājumu**. Viņš parādīja rediģēšanas vidi “Tilde” un tās funkcijas (datu bāzes, multimediji, kategoriju koks, iekšējie resursi, rediģēšanas iespējas utt.) un demonstrēja enciklopēdijas šķirkļa risinājumu. Šķirkļa lapa ietvers tekstu un papildus informāciju – attēlus, ziņas par šķirkļa teksta autoru.

Galvenais redaktors stāstīja arī par NE tehnoloģisko attīstību – rediģēšanas platne pārceļta uz LNB servera, pilnveidota rediģēšanas vide, sākts darbs pie publiskās vides izveides.

Ekspertu atzinums

Enciklopēdijas saturs un tehniskais risinājums redakcijas ietvaros ir pārdomāts, tomēr potenciālie NE lietotāji to nav izpratuši un tas ir radījis maldīgu priekšstatu par NE. Līdz šim nav bijis pietiekami daudz informācijas, lai novērtētu enciklopēdijas satura, formas un tehniskā risinājuma atbilstību lietotāju ērtībām (E. Tamanis, K. Bitenieks, I. Vītola).

Sabiedrībai nav pietiekoši izskaidroti vispārīgie NE veidošanas principi: kāda daļa enciklopēdijā būs atvēlēta informācijai par Latviju, cik un kāda būs vispārīgā informācija, kas ir mērķauditorija, kāds ir tehniskais risinājums (I. Jansone, I. Vītola). Uz šo komentāru NE galvenais redaktors atbildēja, ka par enciklopēdiju ir stāstīts dažādās auditorijās – skolās, zinātnieku sabiedriskās organizācijās, tie pārrunāti NE institūcijās, kurās ietverta liela daļa zinātniskās sabiedrības, tostarp vadošie augstskolu pasniedzēji. NE arī turpmāk pieliks lielas pūles, lai sabiedrībai skaidrotu enciklopēdijas veidošanas principus.

Neskaidrība par enciklopēdijas kopējo struktūru kavē ekspertu un zinātniskās sabiedrības izpratni par enciklopēdiju kā kopumu, šķirkļu hierarhiju. (I. Jansone, „skeletam” būtu jābūt skaidram – J. Krastiņš). Pēc pieejamās informācijas rodas priekšstats, ka šķirkļu saraksts ir pārāk izplūdis vai pārmērīgi sarežģīts. V. Šcerbinskis paskaidroja, ka virtuālajā vidē enciklopēdija netiek veidota pēc šķirkļu sarakstiem, bet gan pielāgojoties nozaru iekšējai hierarhijai, kas ļauj aptvert un sākt ar svarīgāko, konceptuālāko.

Tā kā enciklopēdijas šķirkļu apjoms ir ierobežots, ir jautājums – kāda informācija tiks iekļauta. Piemēram, par kādām personībām būs pieejama informācija, kas to izvēlēsies (I. Jansone)? V. Šcerbinskis atkārtoti izskaidroja, ka virtuālajā enciklopēdijā šķirkļu skaits nav ierobežots un ilgākā termiņā enciklopēdijā nonāks visa svarīgākā informācija. Personāliju izvēli nosaka un noteikts attiecīgo nozaru speciālisti.

Eksperti šaubījās, kā tiks izvēlēti teksti no jau esošajiem enciklopēdiskajiem izdevumiem, piemēram, fizikas enciklopēdijas (M. Baltiņš). V. Šcerbinskis

paskaidroja, ka informācijas avotu izvēle attiecīgajiem šķirklīem ir pilnībā rakstu autoru kompetence. No jau esošajiem enciklopēdiskajiem izdevumiem tiešā veidā raksti netiks pārņemti, jo virtuālajā vidē ir atšķirīgas publicēšanas prasības un priekšrocības.

Izpratne par enciklopēdijas adresātu ir nepieciešama. No tā ir atkarīga informācijas pasniegšanas forma, attēlu un teksta attiecība. Lai ieinteresētu, piemēram, jauniešus, enciklopēdijai jābūt ne tikai izglītojošai, bet arī atraktīvai, veidotai jauniešiem saprotamā izteiksmes formā un atbilstoši jaunākajām tehnoloģiskajām iespējām (piemēram, kustīgi teksti utt.) (R. Andersone). No otras puses, tā nedrīkst zaudēt nopietna zinātniska izdevuma īpašības un saturu.

Attēla un teksta attiecība: dažkārt attēls ir svarīgāks par tekstu (V. Villerušs).

Sadalījums starp Latvijai veltīto un vispārīgo enciklopēdijas daļu ir ļoti svarīgs jautājums. Latvijas sabiedrību vairāk interesē plašākas ziņas par Latviju, jo vispārīgas ziņas ir viegli iegūstamas citos enciklopēdiskos izdevumos, turpretī par Latviju ticama apkopota informācija nav pieejama. Jo ātrāk tiks uzsākta Latvijas sadaļas gatavošana, jo labāk (R. Andersone).

Eksperti izteica šaubas, vai enciklopēdijas saturs, ko veidos redkolēģijas locekļi un viņu izveidotās „komandas”, apmierinās visus enciklopēdijas lietotājus? No otras puses, viņi atzina, ka enciklopēdijā visu nevar iekļaut, tāpēc izvairīties no neapmierinātības pilnībā ir neiespējami (I. Gubenko). Valters Ščerbibskis atkal skaidroja, ka saturu enciklopēdijai veidos ne tikai Nozaru redakcijas kolēģijas locekļi, bet – vēl lielākā mērā – simtiem autoru, kuru sarakstītie šķirklī būs pamats enciklopēdijai. Tajā pašā laikā, šķirklī autoru izvēle ir Nozaru redakcijas kolēģijas locekļu kompetence.

Virtuālās vides izvēle ir labs tehniskais risinājums. Virtuālās enciklopēdijas priekšroka ir ērta meklēšana (I. Vītola, E. Tamanis). Tehniskās iespējas ir plašas un pastāvīgi papildinās. Tomēr nav pareizi uzsvērt virtuālās vides izvēli kā „inovatīvu risinājumu” – kas šodien ir inovatīvs, rīt jau ir vēsture (I. Vītola). V. Ščerbinskis uzsvēra, ka virtuālo vidi pašu par sevi enciklopēdijas veidotāji nekad nav uzskatījuši par „inovatīvu”. Inovatīvi būs atsevišķi tehnoloģiskie risinājumi virtuālajā vidē.

Esošās iespējas ir jāizmanto iespējami pilnīgi, piemēram, ir jābūt iespējai piekļūt enciklopēdijai no mobilā telefona, jāizmanto infografika (E. Tamanis, I. Gubenko).

NE satura kvalitātes standarts un tā nodrošināšanas metodes

NE galvenā redaktora sniegtā informācija

NE kvalitātes standarts ir pārlicība, ka NE jābūt augstas kvalitātes un augstas ticamības informācijas avotam, augstu kvalitāti un augstu ticamību saprotot pēc

zinātnē pieņemtajiem principiem (precīzs jautājuma atspoguļojums, pārliecinoši izziņas avoti, labs rakstības stils, utt.).

Enciklopēdijas kvalitāti nodrošinās vairāki faktori: pirmkārt, tas, ka teksti nav anonīmi. Publicētās informācijas ticamību ļaus novērtēt arī pievienotais avotu saraksts.

Nozaru redaklējijas darbā ir iesaistīti kvalificēti speciālisti, un arī tekstu autori tiek rūpīgi izvēlēti. Šķirkļu rakstītājus iesaka Nozaru redakcijas kolēģijas locekļi. Autoru izvēle līdz šim šaubas nav radījusi. Autoru kopums nepārtraukti papildinās.

Pēc teksta uzrakstīšanas, to rūpīgi pārbauda redaktore. Šaubu gadījumos tiek pieprasītas recenzijas. Visbeidzot, virtuālajā vidē atklātās nepilnības var labot jau publicētajos materiālos.

Ekspertu atzinums

Nozaru redakcijas kolēģijas locekļu un šķirkļu rakstītāju kvalifikācijai būs izšķiroša nozīme enciklopēdijas kvalitātes nodrošināšanai un enciklopēdijas teksta ticamībai, kas savukārt ietekmēs tās izmantošanu un popularitāti (akad. S. Cimermanis).

Vislabākie speciālisti ir ļoti noslogoti, var nepiekrīst darbam enciklopēdijas veidošanā vai veikt to sasteigti, pavirši (D. Lāce). NE redaktors piedāvā iespēju sabiedrībai pārliecināties par rakstu autoru kvalifikāciju no publicētās papildu informācijas.

D. Lāce ar jautājumu - cik liela ir universitāšu zinātnisko prorektoru loma – pievērsa uzmanību, plašākai augstākās izglītības iestāžu potenciāla izmantošanai. V. Ščerbinskis paskaidroja, ka zinātnisko prorektoru loma enciklopēdijas tapšanā nav īpaši norādīta. Ir atsevišķi zinātniskie prorektori (vai prorektori vispār), kuri ir deleģēti no attiecīgajām augstskolām piedalīties NE padomes darbā. Daži bijušie prorektori ir Nozaru redakcijas kolēģijas sastāvā.

Eksperti atzina, ka informācijas apjoms ir liels un strauji pieaug. NE redakcijā ir tikai piecas redaktore (ir 55 nozares) – vai tās spēs tikt galā ar visu darbu, lai nodrošinātu augstu kvalitāti? Vēlams, lai enciklopēdijas redakcijā būtu gan zinātniskie redaktori, gan literārie redaktori (V. Holcmane).

Latviešu valodai atbilstošas terminoloģijas lietojums NE

NE galvenā redaktora sniegtā informācija

Enciklopēdijas Nozaru redakcijas kolēģijā ir piesaistīts terminologs. Par terminoloģiju rūpējas arī NE redaktori. Virtuālajā vidē terminoloģijas nepilnības ir iespējams labot pat sagatavotā un jau publicētā tekstā.

Ekspertu atzinums

Ir svarīgi, lai enciklopēdijā būtu lietota pareiza un nevainojama terminoloģija (M. Baltiņš, R. Andersone, J. Krastiņš, V. Villerušs). Enciklopēdijā jānovērš praksē ieviesusies kārtība, ka vienu un to pašu jēdzienu dažādi autori vai dažādās augstskolās sauc dažādi (J. Krastiņš). Jau pirmajā reizē publicētajam terminam ir jābūt pietiekoši precīzam.

Vairākas jomas ir jāatklāj no jauna, piemēram, ir jāraksta Latvijas mākslas vēsture par grāmatmākslu (V. Villerušs). Šajās jomās nav apstiprinātu akadēmisku terminu. Nav atrodamī arī angļu termini. Šajās jomās paredzams liels terminoloģijas darbs – terminu izvēle un terminu paralēlo formu analīze.

Jābūt gataviem, ka LZA Terminoloģijas darba apsūkuma dēļ terminu veidošana ir iekavējusies un vairākās jomās termini ir radušies spontāni un nekoordinēti, bez valodas speciālistu kontroles (G. Kitenbergs). Kā atzina M. Baltiņš, jebkura enciklopēdija ir terminu pārskatīšanas periods. No sniegtajiem paskaidrojumiem nav skaidrs, kā terminu pārskatīšana notiks. Priekšlikums – visos gadījumos iespējami lietot esošo terminoloģiju, un, ja tā neder vai ir pretrunīga, tas jāpaskaidro.

Lai nodrošinātu augstu valodas kvalitāti, NE redakcijai ir cieši jāsadarbojas ar valsts valodas institūcijām.

Jāparedz svešvārdu skaidrojumu iekļaušana NE.

Enciklopēdijas Nozaru redakcijas kolēģijā darbojas terminologs, taču ar to var izrādīties par maz. Efektīvāks risinājums varētu būt enciklopēdijas redakcijas cieša sadarbība ar LZA Terminoloģijas komisiju (M. Baltiņš).

Citi ekspertu izgaismoti aspekti.

NE kā Nacionālās enciklopēdijas abreviatūra nav veiksmīga izvēle – ir jāmeklē pozitīva izteiksmes forma (I. Vītola)

Apkopotais slēdziens

Nacionālās enciklopēdijas nozīme Latvijas sabiedrībai netiek apšaubīta. Interese par šī vēsturiskā izdevuma veidošanu ir liela.

Enciklopēdijas veidošana kopumā tiek vērtēta atzinīgi. Eksperti novēlēja izveidot NE tādu, lai tā būtu pirmā vieta Latvijā un citur, kur meklē informāciju par Latviju un pasauli latviešu valodā.

Institucionālā uzbūve atbilst un sekmē enciklopēdijas mērķu izpildi, metodika ir procesā, šķirklju saraksts un nozaru hierarhija sekmē darba veikšanu, autoru iesaistīšana darba procesā, budžeta plānošana, komunikācija ar sabiedrību par enciklopēdiju. Plāni: metodiskās bāzes pilnveidošana, virtuālās vides izveide, sadarbība ar dažādām institūcijām, resursu bāze.

Tomēr jāatzīst, ka pastāvīgs darbs NE veidošanā un atjaunošanā, kas enciklopēdijām ir nepieciešams drošai un ilgtspējīgai pastāvēšanai, pagaidām nav nodrošināts, jo neliels finansējums pagaidām ir piešķirts tikai līdz 2018. gadam – ir nepieciešams pieņemt likumu par Nacionālo Enciklopēdiju, kas nostiprinātu enciklopēdijas tiesības. Arī ātra NE izveidošana nav sagaidāma, jo pieejamie darba resursi, salīdzinot ar veicamo darbu apjomu, ir ļoti ierobežoti.

Enciklopēdijas redakcijā ir izvēlēta darba forma, kas atbilst trūcīgajiem darba un finanšu resursiem, vairāk paļaujoties uz ekspertu un šķirkļu rakstītāju devumu.

Šāda darba forma uzliek augstas prasības NE kvalitātes nodrošināšanai – eksperti vēlētos gūt lielāku pārliecību, ka ar pieejamajiem resursiem un speciālistiem tas izdosies.

NE ir nenovērtējama loma un atbildība pareizas latviešu valodas un latviešu terminoloģijas attīstībā un ieviešanā, pētniecībā un ikdienā.

Vēlams plašāk informēt zinātnisko sabiedrību par enciklopēdijas veidošanu. Kaut gan enciklopēdijas veidotāji ir skaidrojuši tās ideju un virzību skolās un augsta līmeņa zinātniskās sabiedrības organizācijās (piemēram, profesoru asociācijā), informācija vēl nav sasniegusi visus, potenciālos enciklopēdijas izmantotājus. Piemēram, reģionālās augstskolās ir visai maz informācijas par enciklopēdijas ieceri.

Latvijas Zinātņu akadēmijas Humanitāro un sociālo zinātņu nodaļas priekšsēdētāja,
akadēmiķe Raita Karnīte